

Alena Káňová

Lidový textil ve sbírce břevlavského muzea – dětský oděv

Mašle k povijanu. Podluží, třicátá až padesátá léta 20. století (foto Alena Káňová)

Velmi různorodou skupinou podsbírkou textilu v Městském muzeu a galerii Břeclav jsou krojové součásti dětského oděvu, které se však v terénu poměrně hůře a méně často získávají. Platí to zejména pro doklady všedního oblékání. Dětský oděv v minulosti zejména ve více početných rodinách přecházel mezi sourozenci až do úplného obnošení. Na každodenní nošení musely často v chudších rodinách stačit sukynky a zástěrky ušité ze zbytků látek, nebylo výjimkou použít i staré barevné prostěradlo či povlak na peřinu. Takových dokladů je v muzejní sbírce pouze několik kusů, většina informací o všedním odívání se získává z literatury a hlavně z vyprávění pamětníků. Z dětského oděvu jsou tedy zastoupeny především ukázky a příklady slavnostnějšího oblečení.

Je zajímavé, že u velmi výrazného podlužáckého kroje je kroj dětský poměrně málo osobitý a ve srovnání s krojem dospělých není pro Podluží tak charakteristický. V základě podobný kroj dětský se v minulosti nacházel také jinde na Slovácku i v odlehlých krojových oblastech v Čechách. Charakter dětského kroje na Podluží je v základních rysech jednotný a v jednotlivých obcích se vzájemně liší jen v určitých detailech. Výjimku tvořila obec Dolní Bojanovice, kde se také dětský oděv udržel poměrně dlouho (ještě v poválečných letech zde chodila v kroji polovina děvčátek, zatímco chlapci se oblékali již do šatů městských). V současnosti je dětský lidový oděv výhradně oblékán jen při hodových či ostatních folklorních záležitostech, v poslední době se snad zvyšuje počet malých „krojovaných“, a to v souvislosti s každoročním pořádáním krojových dětských plesů.

Velmi hezkou a početnou kolekci tvoří součásti novorozeneckého odívání, jedná se např. o plátěné *zavinovačky*, na nichž je podle bohatosti zdobení dobře vidět sociální postavení rodiny, ve které byly zhotoveny. Nejstarší sbírkový předmět pochází z roku 1920 z Mikulčic z domkářského prostředí a ve srovnání třeba s předměty z Poštorné (třicátá léta, sedlácká rodina) zde chybí ozdobné výšivky i bohatá aplikace plátěných *čipek*.

Křtící saténová souprava. Poštorná, třicátá léta 20. století (foto Alena Káňová)

Peřinky se dělily na všední (z barevného kanafasu, zvané čárkové, používaly se výhradně na noc) a na sváteční, z nichž nejpečlivěji byly zhotovovány ty ke křtu. Podklad těchto slavnostních zavinovaček byl z jemného batistového plátna a ve vzoru bílého vyšívání se od třicátých let minulého století již uplatňovaly spíše než starší lidové motivy předlohy z módních vzorníků. V některých obcích se poměrně dlouho udržely (a místy jsou užívané i dnes) křtící *krstné* dečky. Ovšem ty soudobější – na rozdíl od klasicky bíle vyšíváných na batistu, s vyšitým IHS, z přelomu 19. a 20. století – jsou již zhotovovány ze saténu a pestře vyšívány, popř. nejnověji malovány.

Bohatě vyšívány nebo zdobeny hedvábnými mašlemi byly i *povijany*, kterými se zavinovačky převazovaly. Vedle povijanů strojově tkaných se dlouho užívaly také kusy ručně pletené či háčkované. V polovině minulého století se ke křtu místo původních vyšíváných začalo používat bílých hedvábných stuh s malovanými barevnými kytičkami a s ozdobným třepením na koncích.

Samostatnou kapitolou je vlastní kojenecké oblečení, zastoupené jak plátěnými novorozeneckými košilkami a čepičky s jemnou bílou či žlutou výšivkou, tak slavnostním oblečením ke křtu z nadýchaného saténu či mulu, nezřídka dědicí se po generace. Také v kojeneckém odívání se však od konce třicátých let minulého století projevuje vliv městské módy a s rychle se šířící konfekcí mizí podomácku a v tradičním střihu zhotovované součásti novorozeneckého oblečení. Snad jen slavnostní novorozenecký čepec (opět

Čepčky. Nahoře – Stará Břeclav, čtyřicátá léta 20. století, dole – Lanžhot, padesátá léta 20. století (foto Alena Káňová)

nejčastěji ke křtu), který většinou daruje kmotra, se složitější úpravou a tvarem odlišuje od běžného konfekčního zboží. Plátnem podkládaný saténový čepce je zdobený ve švech skládanými stužkami *kranclíčky*, drobnými korálky, vlnovkami z dracounu a jinými drobnými cetkami. Lemůvka kolem okraje čepce je provedena z hustě našaseného tylu prokládaného umělými poupátky v barvě růžové nebo modré, podle pohlaví dítěte.

Společným oděvem pro děvčátka i chlapce do dvou až tří let věku (na severním Podluzí ještě v meziválečném období až do šesti let) bývala tzv. *pasnica*, někde též nazývána *kaboš*. Byly to šatečky se sukni, živůtkem a rukávy vcelku, často sešité v jeden kus z různých materiálů a různých barev, na všední den z barchetu, flanelu, kretonu, na neděli z hedvábí. Horní část se zapínala na zádech na knoflíky, spodní část měla tvar sukně dlouhé do poloviny lýtek. Sukénku zdobilo několik nesežhelených sámečků, živůtek potom strojová *pleténka* nebo sametka, středem po délce našitá. Pro zimní období byly charakteristické dlouhé široké rukávy, které v létě povětšinou zcela chyběly. Pod nedělní kabošek se nosily spodničky a v některých dědinách se kolem pasu vázala stuha. Její konce splývaly vzadu až po okraj sukně. Límeček nahrazoval vyšívaný *krézlik* podvlečené košilky.

Do jednoho roku nosila obě pohlaví na hlavě čepček, zhotovený z květovaného hedvábí, ve švech posítý našasenými pentličkami, korálky, dnes i flitry. Na temeni hlavy je zhotovena krásně upravená *makovička* (zvaná též *frča* či *gargula*), poskládaná z bílých, modrých a červených mašlí. Od druhého roku děvčátka nosila již šátek a chlapci *širáček*. Vlasy se dětem do dvou let nestříhaly. Malým děvčátkům se potom delší vlásky rozčesávaly ve předu na *pútec*, vzadu se splétaly od uší na dva copánky a do nich se zaplétaly šňůrky. Levý copánek se potom dole zahnul doprava, pravý doleva a na vrchu hlavy se šňůrkami zavázaly. Nošení jednoho silnějšího copu s pentlí bylo považováno za panskou úpravu.

Pasnica. Lanžhot, dvacátá léta 20. století (foto Alena Káňová)

Děvčata až do doby, než začala tzv. *dívčit*, původně nenosila rožky, kordulku a fěrtoch, ale oblékala jupku a sukni, na všední dny zhotovené z obyčejných materiálů (barchet, potištěné plátno), doplněné zástěrou bleděmodré barvy s nízkou barevnou výšivkou; při slavnostnějších příležitostech potom oblékala šaty ze stejného materiálu, ozdobené lístkovou *parádou* jako u dospělých žen. Rozparek na dívčí sukni je však vzadu, krytý převázanou širokou stuhou, na rozdíl od předního rozparku dospělých. Také rukávce pro dívky do dvanácti let jsou na zapínání dozadu. V období zimních měsíců se uvažoval dívčí vlněný (pepitový), později i pletený vlnáček do kříže a vzadu se zavazoval na suk. Na hlavách děvčata nosila černé nebo bílé tibetové šátky.

Velmi slavnostní událostí bylo první přijímání nebo procesí Božího těla, což často znamenalo příležitost k pořízení nového parádního oděvu. V meziválečném období vypadal tento krojový oděv pro děvčátko ve věku asi deseti let následovně: svrchní hedvábná sukně s rozparkem dozadu, její délka sahala zhruba do poloviny lýtek a ve spodním okraji byla ozdobena čtyřmi sámkami. Pod ní se oblékaly tři bílé naškrobené spodničky, na nohy se navlékaly bílé pletené punčochy a obouvaly kotníčkové botky se šněrováním (ve čtyřicátých letech minulého století se již běžně kupovaly „baťovky“). K sukni se oblékaly dívčí rukávce (zapínaly se vzadu u krku) s *taclemi*, ozdobené řadou sámků a kraječek na hrudi; krajka jako *krézlík* byla našita i kolem krku. Kolem pasu se potom uvažovala hladká hedvábná mašle, na zádech zkrřížená a vepředu spuštěná. Vlasy nosila děvčata rozpuštěné, na hlavě mívala posazený věneček.

Po roce 1945 se stále více prosazuje varianta, která již kopíruje dospělý slavnostní ženský kroj. Přibývá naškrobených spodniček, na dívčí rukávčky se obléká hedvábný či saténový *lajbl* ozdobený barevnými stužkami a objevuje se *molový fěrtůšek* s jednodušším vyšíváním. *Rožky* či *kokeš* však děvčata dostávala zpravidla až k muzice, v Lanžhotě po

vyjítí školy. Ojediněle je již i dříve nosila malá děvčátka jako doplněk k miniaturnímu slavnostnímu kroji dospělých pro mimořádné nebo církevní slavnosti. V Dolních Bojanovicích se zase pro tyto příležitosti nosily umělé věnce s dlouhými dozadu visícími pentlemi.

Chlapci nosovali podobně jako dospělí muži *třaslavice* (v Moravské Nové Vsi se používal název *trcule*) z konopného, později lněného plátna se širokými nohavicemi spadajícími až pod kotníky, na spodním okraji otrásněnými. V pase měly vpředu krátký rozpárek a uvazovaly se *gatňákem* všitým do pásového lemu. Z mužského krojového oděvu potom přešla do chlapeckého i plátěná košile s širokými dlouhými rukávy, jejichž spodní okraje měly bílou bavlnkou vyšitou *formu*, a prsní přeložku i límec zdobila červená nebo bílá výšivka. Kroj doplňovala zástěrka z modrého plátna s barevně vyšitou úzkou *formičkou* a klobouček *húseňáček* s nepatrnou stříškou stočenou nahoru a ve spodní části olemovaný barevnými housenkami, bez dalších ozdob a bez *kosířku*.

Sváteční chlapecký oblek se na přelomu 19. a 20. století skládal z látkových nohavic starého střihu s tradičním klínkem (jako dosud u *červeníc*), obyčejně v barvě hnědé, k tomu stejný lajbl s prostřihnutými kapsami. Později, již v období meziválečném, se i chlapcům nechávají šít celé *šaty*, tedy látkové kalhoty modernějšího střihu a kabátek s běžnými knoflíky a nasazenými kapsami. Tento oděv nosili chlapci do doby, než dostali své první červenice, a to bylo většinou u příležitosti biřmování. V období poválečném, podobně jako u dívčího slavnostního oděvu, začíná chlapecký kroj zcela kopírovat oděv dospělých, a proto dnes můžeme například při hodových příležitostech vidět i pětileté chlapečky v kompletním miniaturním kroji na *vyslečení*, samozřejmě bez *kosířku* coby symbolu dospělosti.

Před zimou chlapce v minulosti chránily *dubené* kožichy, někdy posměšně nazývané *strůpky*, které se většinou přešívaly ze starých mužských kusů a měly jen jednoduchou výšivku s tulipánem na zádech. Ke kožichu patřila na hlavu beranička a vysoké holénky na nohy. Dětské kožichy byly velmi rychle v padesátých letech minulého století nahrazeny kupovanými zimníky.

Chlapecké červenice (detail modrého *šňůrování*). Stará Břeclav, čtyřicátá léta 20. století (foto Alena Káňová)

Literatura

- ESTERKA, František a kol.: Dolní Bojanovice, Dolní Bojanovice 1996.
LUDVÍKOVÁ, Miroslava: Lidová výšivka na Podluží, Uherské Hradiště 1982.
KRUŽÍK, Jan: Kroje na Podluží, Gottwaldov 1982.
NIEDERLE, Lubor (ed.): Moravské Slovensko. Díl I., sv. 1, Praha 1922.

Alena Káňová

Folk Textiles in the Collection of Breclav Museum – Children's Clothing

Children's folk costumes in the collection of the Municipal Museum and Gallery in Breclav is the least represented group in the sub-collection of folk textiles. Unlike with female and male folk costumes children's clothing can be found quite rarely. This is especially true for pieces documenting everyday clothing. Children's clothing was, mainly in poorer families, passed on until worn out completely. The collection holds mainly as examples of clothing for festive occasions. For newborn clothing is a collection of christening sets, swaddling clothes and beautifully embroidered swaddling ribbons. The oldest pieces in the collection come from the 1920s. Even in the infant clothing shows the social status of the family and also quickly advancing influence of urban and ready-to-wear clothing.

An interesting feature is the identical attire for both boys and girls up to three years of age. It was called *pasnice*, a single piece of clothing with bodice, skirt and sleeves. Most represented in children's folk costume collection are parts of the festive clothing for boys and girls from 8 to 14 years of age. For girls there are mainly petticoats, shirts and waistcoats, which formed part of festive clothing worn example during celebrations of Corpus Christi. Female winter clothing is represented mainly by knit woolen shawls. Boys in this age was typically wore canvas (hemp, later linnen) pants called *tráslavice*, linen shirt with delicate white embroidery and blue apron with narrow colorfully embroidered rim. Documented are also boys' red pants with a richly crafted blue "lacing" and embroidery.

Currently, the children's costume is worn only a few times a year on special occasions such as banquets, performances of children's folklore groups and increasingly popular children's balls.
